

АҲОЛИ БАНДЛИГИ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ СИЁСАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

*Исмаилов Азизбек Рузимахамматович -
Ориентал университети,
Иқтисодиёт факультети декани*

https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss6/a29

Аннотация. Мақолада аҳоли бандлигини давлат томонидан тартибга солишнинг устувор йўналишларини ишлаб чиқиш юзасидан олиб борилган тадқиқот натижалари акс эттирилган. Турли иқтисодчи-олимларнинг бу борадаги ёндашувлари, таклиф-мулоҳазалари танқидий нуқтаи назардан ўрганилган. Ўзбекистонда бевосита давлат бандлик хизмати органларида ишловчи экспертлар ўртасида сўровнома ўтказиш орқали республикада аҳоли бандлигини давлат томонидан тартибга солиш борасидаги мавжуд муаммолар аниқланган ҳамда уни такомиллаштириш юзасидан илмий таклиф ва амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Таянч сўзлар: давлат бандлик сиёсати, фаол бандлик сиёсати, пассив бандлик сиёсати, бандликни тартибга солиш усуллари, бандлик сиёсати самарадорлиги, давлат бандлик хизмати вазибалари, давлат бандлик сиёсати хусусиятлари.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В СФЕРЕ ЗАНЯТОСТИ

*Исмаилов Азизбек Рузимахамматович -
Ориентал университет,
Декан экономического факультета*

Аннотация. В статье отражены результаты проведенного исследования по разработке приоритетов регулирования занятости государством. Подходы и предложения различных экономистов-ученых на этот счет изучены с критической точки зрения. Путем проведения опроса среди специалистов, работающих непосредственно в органах государственной службы занятости населения Узбекистана, выявлены существующие проблемы в государственном регулировании занятости населения в республике, разработаны научные предложения и практические рекомендации по его совершенствованию.

Ключевые слова: государственная политика занятости, активная политика занятости, пассивная политика занятости, методы регулирования занятости, эффективность политики занятости, обязанности государственной службы занятости, особенности государственной политики занятости.

MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING STATE POLICY IN THE FIELD OF EMPLOYMENT

*Ismailov Azizbek Ruzimaxammatovich -
Oriental University, Dean of the faculty of economics*

Abstract. The article reflects the results of the research conducted on the development of the priorities for the regulation of employment by the state. Approaches and suggestions of various economists-scientists in this regard have been studied from a critical point of view. By conducting a survey among the experts working directly in the state employment service bodies in Uzbekistan, the existing problems in the state regulation of population employment in the republic were identified, and scientific proposals and practical recommendations were developed for its improvement.

Key words: state employment policy, active employment policy, passive employment policy, methods of employment regulation, effectiveness of employment policy, duties of state employment service, features of state employment policy.

Кириш. Мамлакатдаги сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий вазиятга муҳим таъсир кўрсатадиган бандлик муаммоси бугунги кунда республика фуқаролари турмушининг узвий қисми бўлиб қолмоқда. Республика Президенти Ш.Мирзиёев аҳоли бандлиги ва даромадларини оширишга ҳар томонлама кўмаклашиш, ишсизлар, айниқса, ёшлар ва хотин-қизлар, меҳнат бозорига илк бор кириб келаётган битирувчилар бандлигини таъминлаш бўйича янги таъсирчан механизмларни жорий этиш, эҳтиёжманд аҳолини меҳнат фаолиятига жалб қилишда қулай шарт-шароитлар яратиш, шунингдек, янги иш ўринларини яратган тадбиркорлик субъектлари фаолиятини янада рағбатлантиришга қаратилган чора-тадбирларни изчил амалга оширишнинг муҳим аҳамиятини кўрсатиб, “Ўғил-

қизларимизни меҳнат бозорида талаб юқори бўлган замонавий касб-хунарларга ўргатиш, уларда тадбиркорлик кўникмалари ва меҳнатсеварлик фазилатларини шакллантириш ҳамда ташаббусларини рўёбга чиқариш, иш ва уй-жой билан таъминлашга устувор аҳамият қаратамиз” [1], деб таъкидладилар.

Аҳоли бандлиги бутун иқтисодий тизим амал қилиш натижаларининг ижтимоий ва иқтисодий натижаларини ўзида бирлаштирадиган жамият ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг муҳим йўналишларини ўзида мужассамлаштиради. Шу боис, бандлик мамлакат фаровонлиги, ислохотлар танланган йўлининг самарадорлиги, уларнинг аҳоли учун жозибадорлиги ҳақида мулоҳаза қилиш имконини берадиган ўзига хос кўрсаткич ҳисобланади.

Айниқса, инқироз шароитида аҳоли бандлиги давлат тартибга солиш устувор йўналишлари қаторида туради. Бундай вазиятда бандлик сиёсатини бутун жамиятда ижтимоий-иқтисодий барқарорликни таъминлашга, меҳнат бозорига бевосита ва билвосита таъсир кўрсатиш орқали ҳар бир фуқаро бандлиги соҳасида ижтимоий ҳимояланганликни оширишга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи сифатида ўрганиш мумкин.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили.

Россия иқтисодчиси А.И.Галкин таъкидлашича давлат бандлик сиёсатининг мазмуни ва аҳамияти ҳақида фикр юритиб, давлат даражасида бандлик сиёсатининг асосий йўналишлари шаклланади, унинг мақсади белгиланади ва бандлик сиёсатини демографик, молиявий, миграцион, ижтимоий, инвестицион, ташқи иқтисодий сиёсати билан келиштириш асосий вазифалари ҳал қилинади. Ушбу даражада ишга жойлаштириш умумий сиёсати ва ишсизларни қўллаб-қувватлаш чоралари ишлаб чиқилади [2].

Lee & Oh (2015) тадқиқотларига кўра, минтақа даражасида давлат томонидан ишлаб чиқилган ва белгиланган бандлик сиёсати асосий ва устувор йўналишлари ҳисобга олинади. Шунинг таъкидлаш жоизки, ушбу даражада айрим тадбирлар, масалан, кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш ва фермерликни ривожлантириш бўйича тадбирлар (аҳоли ўзини ўзи банд қилишига бевосита таъсир кўрсатади) самарали аҳамият касб этади. Бандлик сиёсати манфаатларида минтақа ҳукумати турар-жой, йўл қурилишига кўмаклашиш борасидаги дастурларни амалга ошириши мумкин. Шу тариқа, ушбу дастурлар қўшимча зарурий иш ўринларини таъминлаши мумкин, бу айниқса, инқироз даврида ушбу турдаги ишлар учун хом ашё тайёрлаш, етказиб бериш билан шуғулланадиган минтақадаги бошқа корхоналарни фаоллаштиргани билан аҳамиятлидир [3].

Маҳаллий даражада аҳоли билан бевосита ишлар олиб борилади ва ишга жойлаштириш, фуқароларни ўқитиш (қайта ўқитиш) соҳасидаги бандлик сиёсати қондалари амалиётга жорий этилади, ишсизларга нафақа тўлови амалга оширилади. Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари аҳоли бандлигига кўмаклашишга қаратилган бир қатор чора-тадбирларни ташкил қилиш ва молиялаштиришда иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлиб, улар орасида жамоат ишларини ташкил қилиш, ўсмирларни вақтинчалик ишга жойлаштириш (ўқишдан бўша вақтда) ҳамда вакансиялар ярмаркаси, абитуриентлар кунини ўтказиш, биринчи марта иш изловчиларга ишга жойлашишда кўмаклашиш қонунан белгилаб қўйилган.

Berveno, O. & Yurchenko, L. фаол бандлик сиёсатини қуйидагича таърифлаган: давлат то-

монидан ишсизликни унинг табиий (энг кам) даражасига эришиш мақсадида амалга ошириладиган ташкилий, иқтисодий, ҳуқуқий тадбирлар мажмуидир. У ўз ишини очиш бўйича курслар ва семинарлар воситасида тадбиркорлик ташаббусларини рағбатлантиришни; касбга йўллаш, қайта ўқитиш, малака оширишни; имконияти чекланган шахслар учун махсус иш ўринларини ташкил этишни ўз ичига олади. “Илгарилаб ўйнаш” га интилиш, инқирознинг юз беришига йўл қўймасликка уриниш бандлик сиёсати ушбу турининг хусусияти ҳисобланади [4].

Шу сабабли фаол сиёсатга яна ишловчиларнинг оммавий ишдан бўшатилиши олдини олиш, иқтисодиёт ва меҳнат бозори эҳтиёжларига мувофиқ самарасиз иш ўринларини қайта йўналтириш ва бошқалар бўйича кўплаб тадбирлар ҳам киради. Фаол бандлик сиёсати давлатга кўпроқ фойдали, чунки унинг асосида ётадиган чоралар унга қўйилган маблағларнинг қопланиши ва қайтарувчанлигини кўзда тутаяди.

Baglioni, Simone & Sinclair, Stephen тадқиқотларига кўра, пассив бандлик сиёсати, биринчи навбатда, ишсизлик оқибатларини камайтиришга қаратилган давлат тадбирлари мажмуини ўзида мужассамлаштиради. Бунга ишсиз сифатида тан олинган фуқароларни ишсизлик нафақаси кўринишида моддий қўллаб-қувватлаш ҳамда иш ўринларини сақлаш киради. Боқимандаларга ҳақ тўлаш амал қилади. Ушбу бандлик сиёсатининг хусусияти шундан иборатки, у мутлақо ишсизларга ёрдам билан чекланади. Баъзан камайиб борувчи пассив бандлик сиёсати ҳам ажратилади. У ҳам ишсизларга моддий ёрдамни кўзда тутаяди. Бироқ ишини йўқотганлар учун иш ўринларини излаш ва танлаш бўйича кенг ва турли-туман хизматлар доирасини тақдим этади [5].

Л.В. Щубцова бандликни тартибга солишда қуйидаги дастурлар амал қилиши мумкинлигини таъкидлайди: масалан, саноатни ривожлантириш соҳасидаги ижтимоий дастурлар (улар бир вақтнинг ўзида ҳам иқтисодий ўсишни, ҳам бандлик ортисини таъминлаши мумкин); қўшимча касбий ўқитиш ва қайта тайёрлашга барча муҳтожларга қулайликларни таъминлашга қаратилган дастурлар; кичик тадбиркорликнинг ривожланишига кўмаклашиш бўйича махсус дастурлар (якка хусусий ва оилавий корхоналар) [6].

Losheniuk таъкидлашича, кўрсатилган воситачиларнинг биринчи турига яна рекрутинг агентлиги киради. Ўз фирмаларида вакансияларни тўлдиришнинг узоқ муддатли ва жорий жараёнларидан манфаатдор, аниқ иш берувчилар буюртмаси асосида ишлайдиган нодавлат ташкилотлари шундай муассаса ҳисобланадилар. Рекрутинг агентликлари мавжуд ва шаклланаётган вакансиялар бўйича маълумотлар

базасини юритадилар, ташкил этилган ва прогноз қилинаётган вакансиялар, иш ўринларини изловчиларни мақсадга йўналтирилган тайёрлаш билан шуғулланадилар [7].

Vlaug қайд этишича, охирги вақтда электрон рекрутинг, деб номланган амалиёт кенг тарқалди. Электрон рекрутинг ходимларни танлаш ва излаш кесимида Интернет имкониятларига таянади. Электрон рекрутинг вакансиялар мавжудлиги тўғрисида иш ўринларидан манфаатдор номзодларни тезроқ хабардор қилишни таъминлайди. Электрон рекрутинг асосий инструментал агентлик веб сайти сифатида чиқади[8]. ДБХ бандлик сиёсатини давлат иқтисодий сиёсати билан боғлаш, бу режаларни меҳнат бозори воқелиги ва бошқа манфаатдор томонлар манфаатлари билан келиштириш учун аҳоли бандлигига кўмаклашиш бўйича фаолиятини режалаштириш жараёнига жалб этилади. Стратегик ва тезкор режалаштириш асосида маълум мақсадлар кўрсатилади, улар ишни самарали

ташкил қилиш тадбирларига киритилган бўлиши керак. Шу нуътаи назардан Т.Фан, Э.Хансен, Д.Прейслар ДБХнинг ишлаш самарадорлиги кўрсаткичларини қуйидаги тоифаларга ажратадилар [9] (1-жадвал).

Junaid, Sana ва бошқаларнинг фикрига кўра, аҳоли бандлигини тартибга солиш ва “бозор бузилишлари” билан курашда давлат аралашуви амалиёти меҳнат бозоридаги сиёсат воситаларини аҳоли бандлигига кўмаклашиш фаол сиёсати тадбирларидан фойдаланишни кенгайтириш томонига ўзгартириш заруратини намойиш этади. Бироқ меҳнат бозорини тартибга солиш ва бошқа, мунтазам ўзгариб боровчи шароитларга тааллуқли механизмларни ишлаб чиқиш ва такомиллаштиришга бўлган эҳтиёж сақланиб қолмоқда. Аҳоли бандлигини бошқаришда мажмуавий таъсир кўрсата оладиган таъсирчан дастурий-мақсадли усулга алоҳида эътибор қаратиш лозим [10].

1-жадвал

Давлат бандлик хизмати ва унинг иш самарадорлиги кўрсаткичлари

Фаолият тури	Натижаси
Меҳнат бозоридаги мақсади	Ишга жойлаштириш
Мақсадли гуруҳлар бўйича вазифаларни тақсимлаш	Аниқ мақсадли гуруҳга, масалан, узоқ муддатли ишсизларга тақдим қилинган хизматлар салмоғи
Меҳнатни ташкил қилиш	Вакансияларни тўлдиришга сарфланган вақт; дастурдан тўла ҳажмда ўтаётган шахслар сони
Мижозлар томонидан баҳоланиши	Кўрсатилган хизматлардан қониқиш даражаси

Манба: адабиётларни ўрганиш асосида муаллиф томонидан тузилди.

Бу муаллифлар ўз тадқиқотларида аҳоли бандлигига кўмаклашиш жараёнининг институционаллашиш даражасини баҳолаш учун янги турдаги хизматлар ҳажми, раҳбар ходимлар ва ишловчилар олдигаги замонавий вазифалар, иш стилининг ўзгариши, самарадорлик ва иш сифатини оширишга доимий интилиш асосий мезон бўлиши керак, яъни ДБХ муваффақиятли фаолиятининг пировард мезони амалдаги ресурслар ва реал натижалар нисбатидан иборат бўлиши зарур эканлигини таъкидлайдилар.

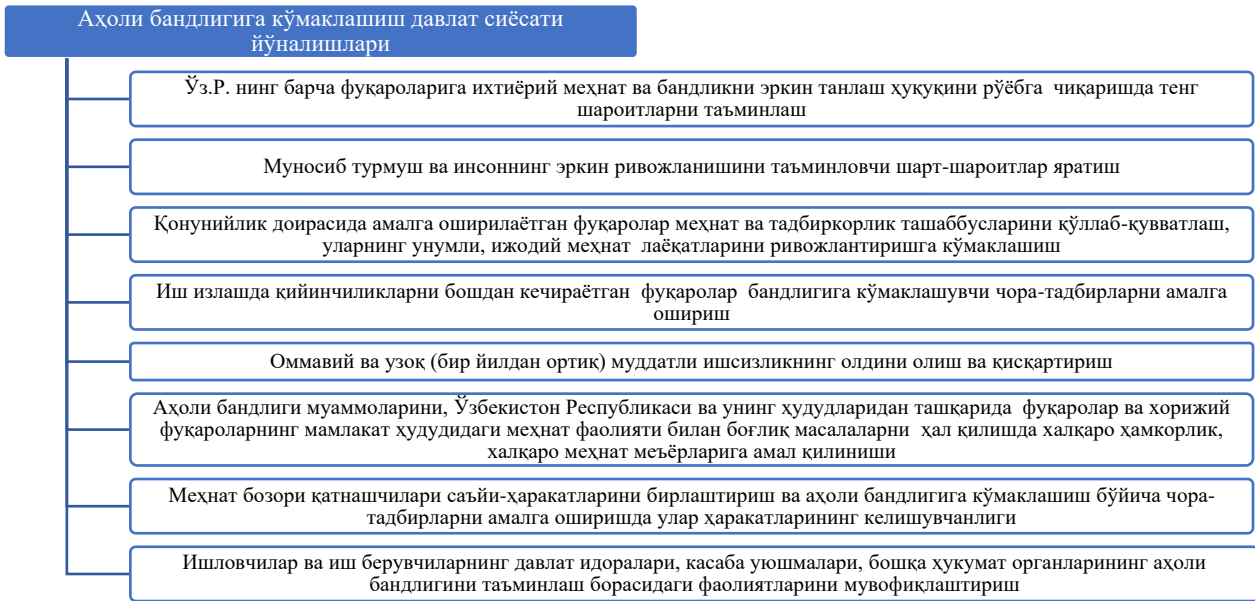
Тадқиқот методологияси. Тадқиқотнинг услубий асосини диалектиканинг асосий қоидалари ва тамойиллари ташкил этди. Иш билан бандликни тартибга солиш жараёнларини ўрганишда ишлашга муҳтож аҳолини миқдорий ўрганиш, яъни ишлашга муҳтож аҳоли ҳақидаги маълумотларни тўплаш, қайта ишлаш ва таҳлил қилиш услубига таянилди. Маълумотлардан хулоса чиқаришда мантиқий таҳлил, синтез, умумлаштириш, индукция ва дедукция, иқтисодий ҳодиса ва жараёнларга тизимли ёндашув усуллари билан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар. Давлат бандлик сиёсати давлат томонидан барча даражаларда

олиб бориладиган ижтимоий сиёсатнинг узвий қисми ҳисобланади. Бандликка кўмаклашиш соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари 1-расмда келтирилган.

Ўзбекистон Республикасида давлат бандлик сиёсати инвестицион, молия-кредит, солиқ ва ижтимоий сиёсат чоралари ёрдамида амалга оширилади. Ушбу тадбирлар, биринчи навбатда, мамлакатда иш ўринларини сақлаб қолиш ва ривожлантиришга ёрдам берадиган ишлаб чиқарувчи кучларни оқилона жойлаштиришга, меҳнат ресурслари ҳаракатчанлигини ошириш, эгилувчан меҳнат тартиботларини рағбатлантиришга, янги технологияларни яратишга йўналтирилган[6]. Бандлик сиёсатида асосий вазифалар қаторига қуйидагиларни киритиш мумкин:

1) Иш ўринлари ташкил этилишини рағбатлантириш ва аҳоли бандлигига кўмаклашиш, шу жумладан, иш ўринларини ташкил этишга доир давлат буюртмасини ҳамда иш қидираётган шахсларни ва ишсиз шахсларни касбга тайёрлашга, қайта тайёрлашга ҳамда уларнинг малякасини оширишга доир давлат буюртмасини шакллантириш орқали кўмаклашиш;

1-расм. Аҳоли бандлигига кўмаклашиш давлат сиёсати йўналишлари тавсифи
Манба: муаллиф тадқиқотлари асосида тузилди.

2) Ишсиз шахсларни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш ва ижтимоий ҳимоя қилиш, ишсизликни камайтириш чораларини кўриш, аҳолининг ижтимоий эҳтиёжманд тоифаларини ишга жойлаштиришга кўмаклашиш;

3) Ёшларни, айниқса, қишлоқ жойлардаги ёшларни, умумий ўрта ва ўрта махсус таълим ташкилотлари, касб-хунар мактаблари, касб-хунар коллежлари, техникумлар, олий таълим муассасалари битирувчиларини ишга жойлаштиришни таъминлаш бўйича чораларни амалга ошириш;

4) Аҳоли бандлиги соҳасида замонавий касбий стандартларни жорий этиш, меҳнатни нормалаштириш ҳамда меҳнатга ҳақ тўлаш механизmlарини такомиллаштириш;

5) Аҳоли бандлиги соҳасида аёллар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқлар ҳамда имкониятларни таъминлаш;

6) Ишга жойлаштириш жараёнларига илғор ахборот технологияларини жорий этиш, аҳолининг ишга жойлашишига кўмаклашиш бўйича хизматлар бозорида замонавий инфратузилмани ва рақобат муҳитини яратиш;

7) Ўзбекистон Республикаси фуқароларига Ўзбекистон Республикасидан ташқарида ишга жойлашишида кўмаклашиш, Ўзбекистон Республикасидан ташқарида вақтинчалик меҳнат фаолиятини амалга ошириш даврида уларнинг ҳуқуқий ва ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилинишини таъминлаш.

Ўзбекистон Республикасида меҳнат бозори ва бандлик сиёсатининг мақсадга йўналтирилганлигини кучайтириш тақозо этилади. Бу ички, демографик, иқтисодий, тармоқ омиллари билан белгиланиб, глобал ижтимоий-иқтисодий

трансформациялар оқибатлари билан боғлиқ ташқи таъсирлар остида чуқурлашмоқда.

Иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш шароитида Ўзбекистон Республикаси аҳоли бандлигини тартибга солиш давлат сиёсатини такомиллаштириш ва ривожлантириш мақсадида эксперт сўровномалар шаклида социологик тадқиқот ўтказилди. Эксперт сифатида 7 кишидан иборат Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Ташқи меҳнат миграцияси Агентлиги ходимлари сўровдан ўтказилди.

Сўровномада қатнашган 7 та экспертдан олтитаси Ўзбекистон Республикасининг меҳнат бозори қуйидаги хусусиятларга эга эканлигини эътироф этдилар: 1990 йиллардан бошлаб, республика меҳнат бозоридаги талаб ва таклиф ўртасидаги номуносивлик тенденциясининг аста-секин пасайиши кузатилди; дотацияли минтақалар хусусияти қисқариб бормоқда; кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратилган; иш ҳақи ҳажми минтақавий хусусиятига эгаллиги қайд этилди.

Барча экспертлар томонидан Ўзбекистон Республикаси меҳнат бозоридаги вазиятни мақбуллаштириш учун таъсирчан чоралар қабул қилинганлиги таъкидланди.

“Республикада бандлик сиёсатини амалга оширишда қандай қийинчиликларга дуч келинмоқда?” деган саволга жавобда экспертлар қуйидаги вариантларни кўрсатдилар: мавжуд вакансиялар ҳақидаги маълумотлар интернетда жойлаштирилган; бюджет тармоқларида, жумладан, тиббиёт ва таълимда иш ҳақининг паст-

лиги; ишсиз аҳоли учун фақат қариндошлик алоқалари мавжуд бўлгандагина ишга жойлашиш имконияти бўлади; юқори талаб қилинадиган тармоқларда иш жойлари етарлича яратилмайди.

Республикада бандлик сиёсатини такомиллаштиришнинг устувор йўналишлари сифатида сўровномада қатнашган экспертлар қўшимча ахборот-маслаҳат хизматларини ташкил қилиш, минтақаларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиб, янги иш ўринларини яратишни, жумладан, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш, балиқ заводлари, пахтани қайта ишлаш корхоналари, таълим хизматлари бозори ислохотларини жадаллаштиришни таклиф қилдилар.

Республикада амалга ошириладиган аҳоли бандлигини қўллаб-қувватлашга қаратилган чора-тадбирлар, айниқса, коронавирус панде-

мияси даврида фаол ва пасив сиёсатлар доирасида минтақалардаги ижтимоий-меҳнат муносабатларини мақбуллаштириш, меҳнат бозоридagi кескинликни юмшатишга қаратилди: янги яратилаётган иш жойига субсидия олиш имконияти яратилди; ишсизлик нафақаси ҳажми оширилди; иш ўринлари вакансиялари ярмаркалари мунтазам равишда ўтказилмоқда; жамоат ишлари ташкил қилинмоқда; ишсизлар касбий тайёргарликдан ўтишга, малака ошириш кабиларга юборилмоқда.

Бозор иқтисодиёти ривожланган мамлакатлар тажрибаси кўрсатишича, давлат томонидан меҳнат бозорини тартибга солиш ва ўзини ўзи тартибга солиш механизмларини уйғунлаштириш аҳоли бандлигини тартибга солишнинг самарали усули бўлиб қолди. Бандликни тартибга солишнинг асосий йўналишлари 2-расмда тўлиқ келтирилган.

2-расм. Аҳоли бандлигини тартибга солиш йўналишлари

Манба: муаллиф тадқиқотлари асосида тузилди.

Ривожланган бозор иқтисодиёти мамлакатлари тажрибаси кўрсатишича, аҳоли бандлигини тартибга солиш тизимида қуйидаги усуллар ажратилади:

-фойда орқали таъсир кўрсатувчи ва хўжалик субъектларининг иқтисодий манфаатларини рағбатлантирувчи иқтисодий усуллар бўлиб, бу ерда механизмлар орасида энг самаралиси си-

фатида солиққа тортиш, имтиёзли кредитлаш, иш ўринларини яратиш ва сақлаб қолишга, кадрларни касбга ўқитиш, инновацион тармоқларни қўллаб-қувватлашга қаратилган тариф сиёсати ҳамда бюджет сиёсати воситалари ажратилади;

- ташкилий усуллар, улар орасида асосий роль давлат ва нодавлат аҳоли бандлиги марказ-

ларини яратиш, тадбиркорлар ва ёлланма ишчилар, меҳнат соҳасида маслаҳат, ҳуқуқий хизматлар марказлари, касбий таълим тизимида марказ ўқувчи ёшларини касбга йўллаш тизими учун меҳнат бозорини ахборотлар билан таъминлаш [7];

-меҳнат ҳуқуқидан, иш куни давомийлиги, фуқаро меҳнат ҳаёти даврини ўрнатиш, ишловчилар ҳуқуқларини ҳимоялашдан бошлаб, меҳнат муносабатларининг аниқ тор соҳаларидаги тартиблар, меъёрлар, стандартлар, чекловлар, услубий тавсиялар (бу ишловчиларни ишга ёллаш тизимида, меҳнат шартномаларини тузиш, мигрантларга квоталарни белгилаш, уларнинг меҳнат ва ҳаёт фаолияти учун қулай шарт-шароитлар яратиш, аҳоли бандлигини қўллаб-қувватлаш фондига мажбурий ажратмалар, ижтимоий кафолатлар меъёрлари ва б.га тегишли) билан яқунлаган ҳолда давлатдаги меҳнат муносабатларини тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар тизими олрқали таъсир кўрсатадиган маъмурий усуллар.

Хулоса ва таклифлар. Шундай қилиб, аҳоли бандлигини бюджет молиялаши маблағларининг етишмаслиги ҳамда меҳнат бозоридаги вазиятнинг кескинлашиши шароитида давлат томонидан меҳнат бозорини тартибга солиш механизмларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишдан яширин резервлар ва қўшимча ресурсларни излаш лозим.

Бандлик сиёсатини асослашда мамлакат иқтисодиётининг иқтисодий ўсиш йўлига чиқиб олиши манфаатлари нуқтаи назаридан ёндошиш лозим. Ушбу шароитда бандликни бошқариш ва меҳнат бозорини тартибга солиш механизмларини ўзгартириш тақозо этилади. Шу сабабли агар кейинчалик бандлик сиёсати ва оммавий ишсизликни тўхтатиб қўйиш давлатнинг диққат марказига қўйилса, у ҳолда бандлик ва меҳнат бозори соҳасида стагнацияни кутиш мумкин. Демак, давлатнинг бандлик соҳасидаги сиёсати самарали бўлиши учун у аниқ объектга қаратилган ва мувофиқлаштирилган бўлиши керак.

Ўзбекистон Республикаси меҳнат бозорида қуйидаги муаммоли вазиятлар юзага келмоқда, хусусан иқтисодий фаол аҳоли сонининг юқори даражаси, меҳнат бозорида икки томонлама монополия (давлат ва иш берувчи) ҳукмрон, ишчи кучининг паст ҳаракатчанлиги, меҳнат бозори тузилиши унсурлари, ишчи кучининг алмаштирилиши ва ўртача аҳоли жон бошига тўғри келадиган истеъмолнинг ишчи кучи қийматига мувофиқлаштирилмаганлиги, меҳнат бозори инфратузилмасининг ривожланиши паст даражадалиги, давлатда ижтимоий суғуртага маблағларнинг етишмовчилиги, иш ўринларини тугатишнинг юқори қиймати, кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизими эгилувчан-

лигининг ортиб бориши, кичик тадбиркорлик соҳасининг ривожланиб бораётганлиги кабиларни мисол қилиш мумкин.

Меҳнат бозорининг оталарча (боқимандалик) кайфиятдаги субъектлари (иш берувчилар, ёлланма ишчилар) юқори салмоғи, тўлиқсиз бандликнинг мавжудлиги, меҳнат унумдорлигининг паст даражасига қарамасдан ижтимоий-меҳнат муносабатлари соҳасида вужудга келган қадриятларнинг ўзига хос унумли тизими шаклланиб бораётганлигини қайд этиш жоиз. Лавозим мақоми ва моддий аҳволидан қониқувчанлик кучаймоқда, қатъий технологик ва меҳнат интизомига эга бўлган хусусий, тақрор ишлаб чиқарилган меҳнат обрўйи ортмоқда, хизмат, касбий ва малакавий ўсиш ижтимоий рағбатларининг аҳамияти ҳади етарли даражада бўлма-сада, ошмоқда.

Иқтисодиётнинг меъёрида амал қилиши ва ижтимоий барқарорликни сақлаш учун қуйидаги тартибга солиш объектларини мувофиқлаштириш лозим:

Биринчидан, иш берувчилар ва ёлланма ишчилар ўртасидаги ижтимоий муносабатлар; иш берувчилар ва ишловчилар ўртасидаги меҳнат муносабатлари, жумладан, ишчилар меҳнатига ҳақ тўлаш ва муҳофаза қилиш, ёллаш ва ишдан бўшатиш; аҳоли бандлиги, шу жумладан, ишчи кучи ва иш ўринлари таклифини тартибга солиш; ишсизларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш; ишчиларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш; ишчи кучини тақсимлаш ва қайта тақсимлаш.

Иккинчидан, меҳнат бозорини давлат томонидан бевосита тартибга солиш чораларига ёлланма ишчилар ва иш берувчилар ўртасидаги ижтимоий-меҳнат муносабатларини тартибга солиш; аҳоли бандлигини қўллаб-қувватлаш ва қўшимча иш ўринларини яратишга давлат имтиёзлари ва субсидияларини тақдим қилиш; банд бўлмаган аҳолини ишга жойлаштиришга кўмаклашиш тизимининг амал қилишини таъминлаш; бандликка кўмаклашиш давлат жамғармасини шакллантириш ва фойдаланиш кабилар кирди.

Учинчидан, билвосита таъсир кўрсатиш давлат тадбирлари қаторига қуйидагилар кирди: биринчидан, меҳнат бозорини сифатли ишчи кучи билан таъминлаш чоралари мажмуи; ишчи кучи демографик асосини кенгайтириш учун зарур шарт-шароит яратиш; аҳоли умумтаълим даражаси ва ёлланма меҳнат шахсларининг малакавий тайёргарлигини ошириш тадбирлари кирди; иккинчидан, ёлланма ишчилар юқори меҳнат лаёқатини қўллаб-қувватлаш билан боғлиқ тадбирлар реал иш ҳақини меъёрида яшаш учун зарур ҳаётини неъматлар қийматига мувофиқлаштириш; иш ва дам олиш вақти оқилона нисбатини таъминлаш; ёлланма меҳнат

шахсларига тиббий хизмат кўрсатишни яхши- берувчилар рақобатини кучайтиришни кўзда
лаш; учинчидан, монополияларнинг иқтисодий тутати.
хукмронлигини чеклаш ва ишчи кучи учун иш

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 декабрдаги “Олий Мажлисга Мурожаатномаси.”// www.president.uz.
2. Галкин А.И. Основные направления повышения эффективности и результативности деятельности органов государственной власти в Российской Федерации./ Актуальные проблемы и перспективы развития государственного управления: сб.науч. статей по материалам ежегодной науч.-прак. Конф. От 23 ноября 2013 г. /под ред. С.Е.Прокофьева, О.В.Паниной, С.Г. Еремина. – М.: Юстицинформ, 2014.
3. Lee, Young-Min & Oh, Ji-Hyun. (2015). Policy Implications for Reforming Public Employment Center: How Can Service Performance Be Improved?. *International Journal of u- and e- Service, Science and Technology*. 8. 173-184. 10.14257/ijunesst.2015.8.9.19.
4. Berveno, O. & Yurchenko, L.. (2020). The Main Directions of the Employment Promotion Policy in the Conditions of Economy Digitalization. *THE PROBLEMS OF ECONOMY*. 4. 351-356. 10.32983/2222-0712-2020-4-351-356.
5. Baglioni, Simone & Sinclair, Stephen. (2018). Social innovation and employment. 10.1332/policypress/9781447320104.003.0005.
6. Шубцова Л.В. Государственное антикризисное управление: системный подход./Национальные интересы: приоритеты и безопасность. 2011. №5. С.11-19.
7. Losheniuk, Oksana. (2017). Improving the tools of the state migration policy in Ukraine. *world of finance*. 147-156. 10.35774/sf2017.03.147.
8. Blaug, M. & Office, Geneva. (2022). Employment and unemployment in Ethiopia - Report of the Exploratory Employment Policy Mission. XF2006171644.
9. Фан Т., Хансен Э., Прейс Д. Государственная служба занятости в условиях меняющегося рынка труда. Женева: Международное бюро труда, 2001. 228с. с.103.
10. Junaid, Sana & Mutschler, Christina & McShane, Kelly. (2022). The Impact of COVID-19 on Clubhouse Employment Programs. *Community Mental Health Journal*. 1-8. 10.1007/s10597-022-01036-3.
11. Пудич В. Проблема системности менеджмента в России. //Менеджмент сегодня. 2003. №2. С.43-55.
12. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 20 октябрдаги ЎРҚ-642-сонли “Аҳоли бандлиги тўғрисида”ги қонунининг 2-боби, 6-моддаси.
13. Буторин А.М.Направления совершенствования регулирования занятости населения в регионе//Вестник экономической интеграции. 2010.№5. - С.137-141.

ЎЗБЕКISTONDA MIGRATSIYA JARAYONLARINING HUDUDIIY XUSUSIYATLARI

Bahriddinova Muazzam Azam qizi -
TDIU huzuridagi “O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy-tadqiqot markazi doktoranti

https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss6/a30

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistondagi migratsiya jarayonlari va ularning hududlarda rivojlanishining asosiy sabablari yoritilgan. Shuningdek, globallashtirish sharoitida dunyo miqyosida tinchlik, xavfsizlik va barqarorlikni ta‘minlash muhim ahamiyat kasb etishi haqida ham so‘z borgan. Ayniqsa, har qanday mamlakat xavfsizligi va barqarorligini ta‘minlashda, eng avvalo, ichki va tashqi tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetni mustahkamlash masalalari borasida jiddiy izlanishlar talab qilinadi. Bu esa mamlakatda yoshlarning vatanparvarlik fazilatini tarbiyalashda, ma‘naviy-ma‘rifiy ishlarni yanada takomillashtirish orqali xavfsizlikni ta‘minlashda istiqboldagi maqsadlarga erishuvga zamin yaratadi.

Kalit so‘zlar: migratsiya, xalqaro migratsiya, ekologik omil, rasmiy migratsiya, norasmiy migratsiya, mehnat resurslari, mehnat bozori, emmigrant, immigrant, mehnat migranti.

РЕГИОНАЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УЗБЕКИСТАНЕ

Бахриддинова Муаззам Азам кизи -
«Экономика Узбекистана Научные основы и проблемы развития» аспирант исследовательского центра

Аннотация. В данной статье описаны миграционные процессы в Узбекистане и основные причины их развития в регионах. Также было сказано, что в условиях глобализации важно обеспечить мир, безопасность и стабильность в глобальном масштабе. В частности, для обеспечения безопасности и стабильности любой страны в первую очередь требуются серьезные исследования по вопросам укрепления идеологического иммунитета от внутренних и внешних угроз. Это создает основу для достижения перспективных целей в воспитании патриотических качеств молодежи страны, а также в обеспечении безопасности за счет дальнейшего совершенствования духовно-воспитательной работы.

Ключевые слова: миграция, международная миграция, экологический фактор, формальная миграция, неформальная миграция, трудовые ресурсы, рынок труда, эмигрант, иммигрант, трудовой мигрант.